

Ruzsonyi Péter

Kriminálpedagógiai útkeresés a fiatalok fogvatartottak szabadságvesztés- büntetésének végrehajtásában

Jelen tanulmányunk összehasonlító elemzésen alapuló kriminálpedagógiai tevékenységprogram, fókuszában a fiatalok fogvatartottak állnak. Három alapvető, de egymással szoros tartalmi kapcsolatban lévő kérdéskört kívánunk feldolgozni:

- mit jelent a „reintegráció”, valamint a „kriminálpedagógia”, és milyen meghatározó tevékenységterületei vannak;
- milyen következtetések vonhatók le a fiatalok fogvatartottak intézetben belüli erőszakos cselekményeinek gyakoriságából;
- milyen újszerű megoldások bevezetését tartjuk elképzelhetőnek a jövőben?

Dolgozatunkban érintjük a fiatalok fogvatartottak intézeteinek jelenlegi helyzetét, illetve állapotát. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy nem a nevesített intézetek¹ ellen, hanem a fogvatartás megreformálásának érdekében adjuk közre gondolatainkat.

Megítélésünk szerint napjainkban elodázhatatlanná vált a fiatalok fogva tartási körülményeinek és metodikájának koncepcionális megváltoztatása. A legkülönbözőbb fórumok fogalmaznak meg éles kritikát a fiatalok fogvatartásával kapcsolatban. Van olyan dokumentum, amely szerint az érintett fogvatartotti kör elhelyezése néhány intézetben „közvetlenül veszélyezteti az élethez, az emberi méltósághoz való jogukat, valamint sérti a gyermeknek a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra való jogát, ami a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.”² Más állásfoglalás szerint: „a fiatalok fogvatartottak helyzete mindenütt fontos szakpolitikai kérdésként merül fel. A büntetőpolitikai reform (ezen belül az elkülönült igazságszolgáltatási rendszer által alkalmazható differenciáltabb szankciórendszer) a leltöltendő szabadságvesztésre ítélt fiatalok számában várhatóan csökkenést okoz, azonban ezt ellensúlyozza a fiatalok bűnözés volumenének növekedése.”³ Megint más helyen az olvasható, hogy: „a fogvatartottak által egymás sérelmére elkövetett cselekmények közül (...) kiemelendő a súlyos testi sértések száma, ami 2008-ban az előző évihez képest drasztikusan emelkedik. (...) Fontos feladat egy erre vonatkozó prevencióstraté-

1 A dolgozatban nevesítve megjelenő intézeteket az egyszerűség kedvéért nem a hivatalos nevükön, hanem – az alábbiak szerint – a földrajzi helységneveikön szerepeltetjük: *Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Kecskemét – Kecskemét; Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Pécs – Pécs; Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Szirmabesenyő – Szirmabesenyő; Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézete, Tököl – Tököl.*

2 Az állampolgári jogok országgyűlési biztosságának jelentése az OBH 4841/2007. számú ügyben

3 A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 9-2/18/2/2008. számú jelentése a fiatalok fogva tartási körülményeivel kapcsolatban

gia elkészítése.”⁴ Ugyanitt található az egyik legfontosabb kitétel, miszerint: „a fiatalok esetében a hangsúlyt (...) a kezelés tartalmi elemeinek erősítésére kell helyezni”.

Mintegy párhuzamosan a szakmapolitikai akarattal a büntetés-végrehajtási szervezeten belül is megteremtődtek a feltételei annak, hogy konszenzusos megállapodásra jusunk a büntetés-végrehajtás alaptevékenységének fogalmi szintű meghatározásában. Az elméleti szakemberek közel két évtizedes munkája eredményeként ma már kirajzolódtak a legfontosabb irányvonalak, valamint a lényegi összefüggések. A reintegráció fogalmának széles körű bevezetése, illetve alkalmazása közelebb vihet a jelenleg még tapasztalható „fogalmi bizonytalanság” felszámolásához, megfelelő alapot biztosítva a megújuló – és egységes – büntetés-végrehajtási korrekciós munkának.

A reintegráció fogalmának büntetés-végrehajtási értelmezése

Álláspontunk szerint a reintegráció olyan ernyő jellegű fogalom, amely tartalmában – a különböző szakterületek tevékenységkörének megfelelően – jelentős különbségeket jelenít meg, ugyanakkor lényegi jellemzője; miszerint *a kiszorult, vagy marginalizálódott egyén közösségbe történő visszakörülésének elősegítése* minden esetben dominánsan érvényesül. Véleményünk szerint a **büntetés-végrehajtási munka teljes vertikuma (amely magában foglalja a reszocializációt, re-educációt, rehabilitációt, integrációt) a reintegrációs tevékenységrendszer szerves részeként értelmezhető. Ennek a munkának a meghatározó – de nem kizárólagos – eszköze a zártintézeti korrekciós nevelés, amely a kriminálpedagógia törvényszerűségeiből indul ki, és annak módszereit felhasználva szervezi és irányítja a fogvatartottak intézeti életét.** A reintegrációs célok eléréséhez nélkülözhetetlen a fogvatartott önkéntes és tevékeny részvétele; a börtönélet valamennyi szegmensének célirányosan összehangolt munkája; valamint a „szabad társadalom” segítő közreműködése.

A reintegrációs folyamat komplexitása abban is megmutatkozik, hogy a fogvatartott támogatása egyrészt a saját képességeinek fejlesztése, illetve új képességek, készségek kialakítása során történik. A büntetés-végrehajtási intézményrendszer felelőssége továbbá a közvélemény korrekt tájékoztatása, a társadalom igényeinek, szükségleteinek figyelembe vétele, valamint a segítő, támogató, illetve karitatív szervezetek közreműködésének elősegítése. Pontosan meg kell határozni a saját helyünket, és ki kell alakítani a sajátos tevékenységrendszerünket a megelőzés, a kezelés és az utógondozás komplex folyamatában, amelynek végső célja a társadalmi (re)integráció elősegítése.

A büntetés-végrehajtási szervezet alapvető feladata ebben a komplex rendszerben a fogvatartottak társadalmi reintegrációjának elősegítése, valamint a dezintegrációs hatások (börtönártalmak) csökkentése. A reintegrációs folyamat intézményes támogatásához elengedhetetlen a fogvatartott személyiségének, valamint a rendszerintegrációs zavarokból adódó problémáknak, továbbá a szociális integrációs zavaroknak a pontos diagnózisa.

A ránk váró feladatok számbavétele előtt – az egységes értelmezés érdekében – elkerülhetetlennek tartjuk néhány további fogalmi definiálását.

4 A büntetés-végrehajtás „Felelősen, felkészülten” programja – 2008. BVOP, 2008. Kézirat.

A kriminálpedagógia fogalma

A kriminálpedagógia a neveléstudomány speciális ága, amely a kriminalitás veszélyének kitett személyek, az antiszociális cselekményeket elkövető emberek, a bűnelkövetők, különösen a végrehajtandó szabadságvesztésre, javítóintézeti elhelyezésre ítéltk személyiségformálásával, korrekciós nevelésével foglalkozik. A pedagógiai eljárás során hangsúlyosan törekszik a kognitív- és a szociális képességek egymással összehangolt fejlesztésére. Elsődleges célja a konstruktív életvezetés megalapozása.

A kriminálpedagógia mint a konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszere

Először arra kell válaszolnunk, hogy mi a szabadságvesztés célja. A jelenlegi szabályozás egyértelműen fogalmaz: A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy e törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől. (*Bv. tvr. 19. §*), illetve annak elősegítése, hogy „az elítélt szabadulása után integrálódjon a társadalomba és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől”. (A szabadságvesztés végrehajtása, I. A/1)

Véleményünk szerint könnyen belátható, hogy ez a cél kizárólag akkor érhető el, ha az elítélt a szabadságvesztés–büntetés tartama alatt szellemi és fizikai állapotát, általános- és szakismereteit fenntartja, illetve fejleszti, ha önként és aktívan közreműködik élete alakításában, ha pozitív családi és társadalmi kötődéseit ápolja, amennyiben fejlődik önállósága, és kialakul a felelősségérzete saját sorsa irányítása iránt, azaz ha személyisége pozitív irányú változáson megy keresztül. Ez a változás azonban csak tudatoson megtervezett körülmények között, célirányos módszerek alkalmazásával, szakemberek irányítása mellett, és a fogvatartottak önkéntességére épülő tényleges együttműködés kialakításával érhető el. Ez a folyamat lényegét tekintve nem más, mint a **NEVELÉS**. A speciális körülményekből (az érintettek köre, az alkalmazható módszerek, a hely jellege, az együttműködés kialakításának rendkívüli nehézsége) adódóan a neveléstudomány ilyen speciális területe a **kriminálpedagógia**, azon belül pedig a büntetés-végrehajtási (korrekciós) pedagógia.

Alaptételként fogadjuk el továbbá, hogy a nevelés célja a konstruktív életvezetés kialakítása⁵, illetve a büntetés-végrehajtási (korrekciós) nevelés célja a konstruktív életvezetés kialakításának megalapozása⁶.

Ezen a ponton elkerülhetetlen a konstruktív életvezetés definíciójának meghatározása: a konstruktív életvezetés kialakítása nem más, mint a társadalmilag értékes, de egyénilig is eredményes magatartás- és tevékenységformák kialakítása. Könnyen beláthatjuk,

5 Bábosik I. (1997): A nevelés elméletének és gyakorlatának perspektívái. In: A modern nevelés elmélete. (Szerk.: Bábosik I.) Telosz Kiadó, Budapest, 251. p.

6 Ruzsonyi P (1998): A destruktív életvezetés kialakulását előidéző tényezők. In: Új tehetségek és kutatási eredmények a hazai neveléstudományban. (Szerk.: Bábosik I., Széchy É.) ELTE BTK Neveléstudományi Tanszék, Budapest, 210-219. p.

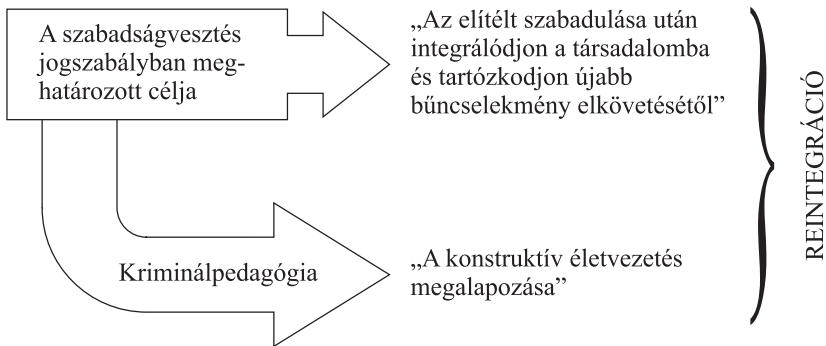
hogy a törvényben foglalt célok elérése érdekében nélkülözhetetlennek tartott és a korábban felsorolt részcélok szervesen illeszkednek ebbe a pedagógiai önmeghatározásba.

A kriminálpedagógia mint rendszerszervezési alapelv

Fenti megállapításunkat azonban egy rendkívül fontos kitételrel kell pontosítani. A nevelés a büntetés-végrehajtásban sem lehet cél, hanem eszköz. A célok elérésének egyik fontos, de nem kizárólagos eszköze. A kriminálpedagógia központi célkategóriája tehát a konstruktív életvezetés megalapozása. Jellegéből adódóan „kiszolgáló szerepet” játszik, önmagában nem cél, hanem eszköz. Az együttműködni képes és kész bűnelkövetők pedagógiai személyiségkorrekciója által szolgálja a társadalmi reintegrációt. *(Lásd az 1. számú ábrát!)*

A zártintézeti korrekciós nevelés fogalma

1. sz. ábra

A zártintézeti korrekciós nevelés szélesebb tevékenységi kört jelöl, mint önmagában a büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés vagy a nevelőintézeti nevelés. Generális jellemzője, hogy külső kényszer következményeként (preventív intézkedés, bírói ítélet, kötelezően előírt viselkedési szabályok) jön létre a nevelési helyzet, amelyből a nevelés alanyai képtelenek következmények nélkül teljes egészében kilépni.

A zártintézeti jelleg nem biztonsági kategóriát jelent tehát, inkább arra a presszióra utal, amely az érintettek egyes állampolgári jogait kisebb-nagyobb mértékben korlátozza (szabad mozgás, tartózkodási hely megválasztása, szólásszabadság, egyesülési jog stb.), illetve az alapvető szükségletek egy részének (pl. sexualitás) kielégítését teszi lehetetlenné vagy nehézkesé.

A zártintézeti korrekciós nevelést megvalósító intézményrendszer az alternatív ambuláns formától a félnyitott intézeteken át egészen a zárt fegyházig terjed.

A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés

Célja: a konstruktív életvezetés megalapozásának elősegítése bűnelkövetők és kriminálisan veszélyeztetettek körében, azaz olyan büntetés-végrehajtási korrekciós nevelési eljárás kidolgozása, amely társadalmilag elfogadott, de egyénileg is eredményes magatartás- és tevékenységformák kialakítására, valamint a már meglévő pozitív tulajdonságok és viszonyulási formák tudatosítására és elmélyítésére irányul. Ennek érdekében vizsgálja a kriminalizálódás folyamatának pedagógiaileg megragadható csomópontjait. Szakmódszertana felhasználásával részt vállal a prevencióban és a rehabilitációban.

Alkalmazására elsődlegesen (zárt)intézeti körülmények között kerül sor, de – preventív céllal – kiterjedhet a veszélyeztetett (élet)helyzetben lévő, illetve antiszociális magatartást tanúsító fiatalok és felnőttek intézetben kívül szervezett segítő programjaira, illetve az utógondozásra is.

A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés a kriminálpedagógia által feltárt törvényszerűségek mellett **felhasználja** az általános- és más szakpedagógiák (gyógypedagógia, szociálpedagógia), a pszichológia, a szociális munka és a kriminológia tudományos eredményeit.

A **tevékenység** alapvetően nem gyógyító jellegű, hanem a résztvevők együttműködési szándékára alapozott korrigáló és fejlesztő pedagógiai program. A nevelésbe bevontak személyisége ugyan jellemzően sérült, esetleg szélsőségesen kialakulatlan, de alapvetően mentálisan egészséges emberek, akik képesek dönteni, ugyanakkor felelősek tetteikért.

A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés az általános pedagógiától markánsan különbözik: a nevelési folyamat alanyaiban, a pedagógiai szituációban és körülményekben, valamint az alkalmazott módszerekben. A személyiségformálás olyan feltételét igyekszik megteremteni, amely az elítéltek önkéntes együttműködésén és döntési felelősségén alapszik, tiszteletben tartja a fogvatartottak szuverenitását és önbecsülését, valamint kerüli az intim térbe való kényszerű beavatkozást.

A reintegrációs törekvés hangsúlyozása

Az intézményrendszer működése fejlesztésének során szem előtt kell tartani, hogy a konstruktív életvezetés megalapozását célul kitűző büntetés-végrehajtási programnak, illetve intézetnek mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a feltárt börtönártalmakat és/vagy veszélyforrásokat megszüntesse, illetve a lehető legminimálisabbra csökkentse. Ugyanakkor csak részben tudunk egyetérteni azzal az állásponttal, hogy „a nevelés elsőrendű feladata mindazoknak a negatívumoknak, hátrányoknak a csökkentése, amelyeket a börtön okoz a személyiségben”.⁷ Véleményünk szerint ez ugyan egy lényegi szervezési-végrehajtási kérdés, de alapvetően a nevelés feltétele, nem pedig célja. Bárd Károly szellemes megfogalmazása szerint: „Divatos manapság az a nézet, hogy a büntetés-végrehajtás célja nem más, minthogy csökkentse az elszigeteltséggel együtt járó ártalmakat és készítsen fel a szabadulás utáni életre. Nyilvánvaló azonban, hogy ha egy intéz-

7 Módos T. (1998): Büntetés-végrehajtási nevelés. Rejtjel Kiadó, Budapest. 5. p.

mény alapvető funkciója önnön ártalmainak csökkentése, úgy ezt legjobban akkor teljesíti, ha felszámolja önmagát.”⁸

Álláspontunk szerint pedagógiai szempontból tartalmas büntetés-végrehajtási munkát csak olyan tevékenységrendszerrel várhatunk, amelynek középpontjában a rehabilitációs törekvés,⁹ még pontosabban a konstruktív életvezetés megalapozása áll, amely végső sorban az eredményes reintegráció feltételeinek megteremtéséhez járul hozzá. Egyetértünk Thyssennel, aki szerint a börtönrendszernek többet kell tennie, mint az új szokások kialakítása általi reszocializáció, fel kell vállalnia, hogy behatoljon a fogvatartottak belső motivációs rendszerébe.¹⁰

A fiatalok közötti egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményeinek statisztikai elemzése

Az elmúlt időszak talán legnagyobb veszélyt jelentő tendenciája a fogvatartottak közötti erőszakos cselekmények számának növekedése és eldurvulása. Sajnálatosan ez a negatív folyamat a fiatalok körében még fokozottabban jelen van.

A fiatalok közötti fogvatartottak az összes fogvatartotti populáció 3,6%-át¹¹ teszik ki. Ehhez képest az elmúlt 6 év átlagában ez a népesség felelős az összes fogvatartott egymás sérelmére elkövetett bűncselekmények 26%-áért! (Lásd az 1. számú mellékletet!)

Jól látható, hogy a vizsgált időszakban a fiatalok közötti egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményeinek abszolút értéke (darabszáma) 33 és 53 között mozgott, ami 60%-os elmozdulást jelent. Ez a belső mozgás – 2005-től eltekintve – emelkedést jelent. Jelen megállapítás nem foglalja magába a 2008-as évet, mert az utolsó negyedév adatai a kézirat leadásakor még nem állhattak rendelkezésre. Ennek megfelelően grafikonon a 2003–2007 intervallumot jelenítjük meg. (Lásd az 1. számú grafikont!)

Véleményünk szerint azonban a különböző cselekmények abszolút értékben történő statisztikai elemzése elfedhet alapvető belső folyamatokat. Annak érdekében, hogy pontosabb képet kapjunk, az egyes agresszív megnyilvánulások mellé az alábbi pontértéket rendeltük: emberölés (6 pont); emberölési kísérlet (5 pont); kényszerítés (4 pont); szemérem elleni erőszak (4 pont); súlyos testi sértés (4 pont); rablás (3 pont). A pontértékek 2003 – 2007 közötti alakulását az 1. számú táblázat tartalmazza.

Amennyiben a változást a cselekmények pontértéke alapján vizsgáljuk, akkor szembevetőbb a növekvő tendencia. A két görbe különbözősége jól látható a 2. számú grafikonon.

8 Bárd K. (1992): Gondolatok a büntetés-végrehajtás reformjáról. *Börtönügyi Szemle*, 1992. 1. 3. p.

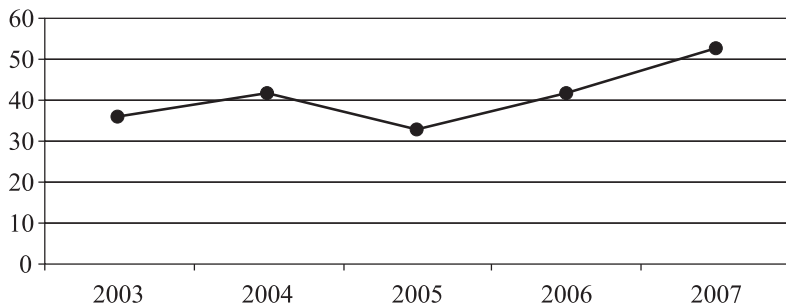
9 Macallair, D. (1993): „Reaffirming rehabilitation in juvenile justice.” *Youth & Society*, 1993, 25(1); 104-125. p.

10 Thyssen, O. (2003): Punishment, confinement and care. In: *The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Conference report*. Langesund, Norway, 17-25. p.

11 A fogvatartottak összlétszáma – 2008. november 24-én – 14 941 fő volt, amelyből a felnőttek száma 14 401 főt (96,4%), a fiataloké 540 főt (3,6%) tett ki. [Adatszolgáltató: BVOP]

1. sz. grafikon

Fiatalkorúak egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményeinek száma

1. sz. táblázat

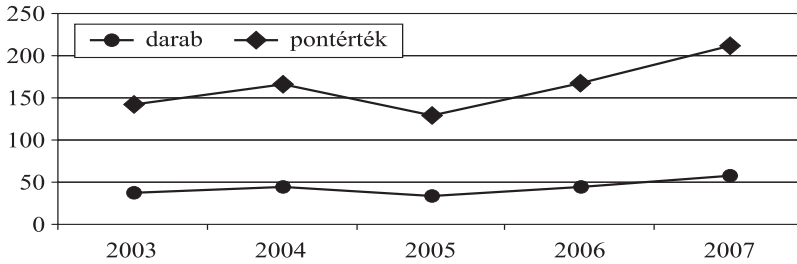
	2003		2004		2005		2006		2007	
	db	pont	db	pont	db	pont	db	pont	db	pont
Emberölés (6 pont)	–	–	–	–	–	–	–	–	1	6
Emberölési kísérlet (5 pont)	–	–	–	–	–	–	1	5	1	5
Kényszerítés (4 pont)	13	52	24	96	8	32	21	84	17	68
Szemérem elleni erőszak (4 pont)	14	56	11	44	16	64	12	48	20	80
Súlyos testi sértés (4 pont)	8	32	5	20	6	24	7	28	11	44
Rablás (3 pont)	1	3	2	6	3	9	1	3	3	9
Összesen	36	143	42	166	33	129	42	168	53	212

Az egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények eldurulásának tendenciószerű jellegével egyértelműen szembesülünk, ha az elmúlt 10 év adataiból indulunk ki. (Lásd a 2. számú táblázatot!)

A cselekmények pontérték szerinti ábrázolása drasztikus emelkedést mutat (10 év alatt 442%-os az emelkedés)! Ez a tendencia egyértelműen jelzi a cselekmények eldurulását. (Lásd a 3. számú grafikon!)

2. sz. grafikon

Fiatalkorúak egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményeinek száma és pontértéke

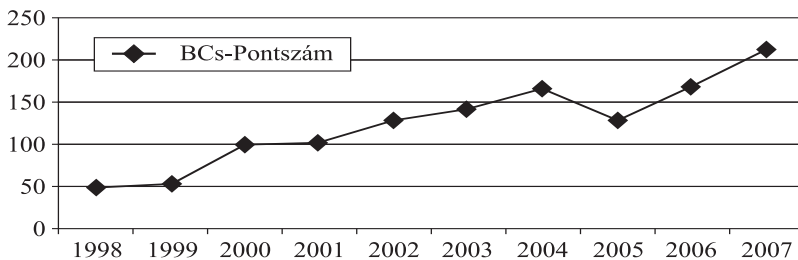

2. sz. táblázat

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Emberölés (6 pont)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	6
Emberölési kísérlet (5 pont)	–	–	–	–	–	–	–	–	5	5
Kényszerítés (4 pont)	8	20	40	32	40	52	96	32	84	68
Szemérem elleni erőszak (4 pont)	12	12	20	20	32	56	44	64	48	80
Súlyos testi sértés (4 pont)	28	20	32	48	48	32	20	24	28	44
Rablás (3 pont)	–	–	9	3	9	3	6	9	3	9
Összesen	48	52	101	103	129	143	166	129	168	212

3. sz. grafikon

Fiatalkorúak egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményeinek pontértéke

A fiatalkorúak intézeteiben a fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményei (2003 – 2008 között)

A fiatalkorúak intézetei természetesen nem képeznek homogén csoportot a fogvatartottak által egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények szempontjából sem. A 3. számú táblázat az elkövetett cselekmények számán túl tájékoztatást ad az intézetek méretéről, a túlsúlyosság mértékéről és az erőszakos bűncselekmények előfordulási gyakoriságáról.

A fenti statisztikai előrejelzés döbbenetes prognózist ad. Amennyiben érdemi változtatás nem következik be a közeljövőben, úgy Szirmabesenyőn az elkövetkező évben minden 8. fiatalkorú fogvatartott potenciális áldozatává válhat valamilyen erőszakos cselekménynek. Tökölön és Kecskeméten minden 17., illetve 18. fiatal van kitéve ennek a veszélynek. A legkedvezőbb Pécsen a helyzet, ahol évente mindössze minden 55. fiatalkorú fogvatartottra jut egy erőszakos cselekmény. (Ez praktikusán azt jelenti, hogy Pécsen elmúlhat úgy év, hogy a fogvatartottak nem követnek egymás sérelmére erőszakos cselekményt.)

A kiváltó okoknak egy része minden bizonnyal kapcsolatba hozható a fogvatartotti létszámviszonyokkal és az elhelyezési körülményekkel.

A legnagyobb rizikófaktort jelentő **szirmabesenyői intézetet** 2002-ben adták át. Tekintettel arra, hogy az intézet már egy kész épületben került kialakításra, az építészeti feltételek már az átadáskor sem voltak optimálisak (pl.: gipszkarton elválasztó falak,

3. sz. táblázat

	Tököl	Szirmabesenyő	Kecskemét	Pécs	Összes Fk. I.	Fiatalkorú máshol elhelyezve	Összes fiatalkorú
2003-tól 2008-ig egymás sérelmére elkövetett összes erőszakos bcs. (db)	84	93	9	4	190	53	243
Átlagosan az egy év alatt elkövetett bcs-k száma (db)	14	15,5	1,5	0,8	31,6	8,8	40,5
Elhelyezhető (fő)	192	115	30	50			
Telítettség (%)	123	104	90	88			
Tényleges létszám (fő)	236	120	27	44		135	562
Átlagban az elkövetkező évben minden x-edik fiatalkorú potenciális áldozattá válhat	17	8	18	55		15	14

adott zárkanagyság, illetve az oktatási, de elsősorban a foglalkoztatási helyiségek hiánya). Az átadás óta eltelt időben a fogvatartottak a közösségi, kommunális és lakóhelyiségeket jelentős mértékben megrongálták. Az épület a folyamatos karbantartás és költségvetés-függő felújítás ellenére rendkívül lelakott. A helyiségek nem megfelelően épített elektromos hálózata jelenleg közvetlen életveszély lehetőségét hordja magában. A vízellátás, valamint a szociális létesítmények az alapvető emberi normáknak megfelelő ellátást nem teszik lehetővé.¹² Az intézetben állandósult a túltelítettség és az elhelyezési körülmények is kedvezőtlenek. A kisméretű, eredetileg 3 fő befogadására tervezett zárkákban folyamatosan 5-6 fő van elhelyezve. Ez nem csupán az elhelyezési körülményekre vonatkozó normák érvényesítését lehetetleníti el, de folyamatos konfliktusforrásként fejt ki hatását a fogvatartotti közösségben.

Tököl helyzete több vonatkozásban sajátos a hazai intézményrendszeren belül. Az intézetet 1963-ban alakították át kizárólagosan fiatalkorúak intézetévé, 1967-ben adták át a kor követelményeinek megfelelő, korszerű iskolaépületet és sportcentrumot. Az itt elhelyezett fiatalkorúak száma folyamatosan emelkedett, így szükségessé vált egy új szálláskörlet építése, amelyet 1985 végén nyitottak meg. A szálláskörlet a kor akkori büntetés-végrehajtás filozófiájának megfelelően középfolysós rendszerben, viszonylag nagy befogadóképességű zárkákkal, körleteken elhelyezett közösségi helyiségekkel épült meg. Mára az intézet elveszítette eredeti jellegét, már elsődlegesen felnőtt korú elítéltek elhelyezésére szolgál. Jelenleg a fiatalkorú fogvatartottak két szintem, összesen 32 zárkahelyiségben vannak elhelyezve (B körlet: befogadó képesség 192 fő, ezzel szemben a létszám 204-220 fő között mozog). A fogvatartottak zsúfolt elhelyezése minden bizonnyal hozzájárult az egymás sérelmére elkövetett bűncselekmények növekedéséhez.

A fiatalkorúak jelenleg egy különálló körleten (B épület) vannak elhelyezve, amelynek műszaki állapota katasztrofális. Az elmaradt felújítások, karbantartások miatt elektromos rendszere az életveszélyesség határán van, fűtési- és vízhálózata elavult. A zárkák, lakóhelyiségek lelakottak, a körlet közösségi helyiségeire jellemző, hogy döntően az ablakok is hiányoznak. A berendezési tárgyak erősen elhasználódtak, egyes helyeken az előirt felszerelési tárgyak is hiányoznak.¹³ Az egyszemélyes elhelyezés feltételei nem adóttak, a fogvatartottak átlagosan 6 fős zárkában töltik büntetésüket.

A **kecskeméti objektum** az 1990-es évek közepén épült, és 1997-ben került betelepítésre. Viszonylag kis befogadóképességű, szakmailag megfelelő elrendezésű, valamint fogvatartott egyszemélyes éjszakai elhelyezését biztosító épületegyüttes. Műszaki állapota jó, a korszerű szakmai munka feltételei biztosítottak, egyedüli problémaként a munkáltatás feltételeinek hiánya jelentkezik.¹⁴

A **pécsi intézet** egyedülálló módon PHARE beruházás keretében épült, átadására 2006-ban került sor. A büntetés-végrehajtás kezelésében lévő, viszonylag kisméretű tel-

12 A fiatalkorú fogvatartottak helyzetének áttekintésére, értékelésére, illetve az elhelyezésükkel és kezelésükkel kapcsolatos problémák megoldási javaslatainak kidolgozására létrehozott bizottság jelentése. BVOP, 2007. Kézirat.

13 i. m.

ken, korszerű épületegyüttesben történik a fogvatartás. Az intézet biztosítja az európai elvárásoknak megfelelő elhelyezést (1, 2, 3 személyes zárcák is találhatóak). A berendezési, felszerelési tárgyak korszerűek, anyaguk, illetőleg kialakításuk a börtönkörülményekre figyelemmel történt.¹⁵

Könnyen beláthatjuk, hogy az elhelyezési feltételek hosszú távon mennyire meghatározzák a fogvatartottak hangulatát és viselkedését. A szakmai felkészültség és elhivatottság ideig-óráig képes ellensúlyozni a negatív faktorokat, azonban zárástól nyitásig már minimálisra csökken a személyi állomány befolyása...

Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy a nevesített intézeteken kívül elhelyezett fiatalkorú fogvatartottak sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények száma alig tér el a speciálisan a fiatalkorúak elhelyezésére szakosodott büntetés-végrehajtási intézetekétől (csak egy kicsit rosszabb az országos átlag Tököl és Kecskemét helyzeténél). Ez az adat áttételesen arra is figyelmeztet, hogy a különböző intézeti típusok között a fiatalokkal közvetlenül dolgozó személyi állomány felkészítésében nincs, vagy csak jelentéktelen a különbség.

A következőkben a fiatalkorúak egyéb agresszív megnyilvánulásairól szólunk.

A fiatalkorúak körében elkövetett öngyilkosságok és öngyilkossági kísérletek alakulása (2003 – 2008 között)

A szakirodalom általános érvényű megállapítása az agresszió autó-agresszióba fordulásáról nem látszik beigazolódni a fiatalkorú fogvatartottak körében. Az öngyilkossági kísérletekben a célcsoport részaránya 11%. Ez ugyan a háromszorosa a statisztikai létszámarányuknak, azonban csak egy töredéke az egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények arányának. A befejezett öngyilkosságok aránya 3%, ami a létszámarányukkal egyezik meg, de az egyéb erőszakos cselekmények előfordulásától nagymértékben elmarad. Megállapítható tehát, hogy esetükben az agresszió önmaguk ellen irányítása nem jellemző. *(Lásd a 2. számú mellékletet!)*

A hivatalos személy elleni erőszak alakulása (2003 – 2008 között)

A személyi állomány sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények előfordulása is alulreprezentált a fiatalkorú fogvatartottak körében. Amíg egymással szemben szinte mindennapos a feszültségek és konfliktusok erőszakos jellegű meg- és feloldása, addig szerencsére csak rendkívül kevesen jutnak el, hogy támadólag lépjenek fel a felügyelettel szemben. Általánosságban igaz, hogy a fiatalkorúaknak gyenge az önkontrollja és hajlamosak agresszív kitörésekre, azonban a személyi állománnyal kapcsolatban legtöbbször képesek a verbális agresszió szintjén megállni. *(Lásd a 3. számú mellékletet!)*

Megoldási javaslatok – Pedagógiai alapú változtatási elképzelések a hazai büntetés-végrehajtás intézményrendszerében

14 i. m.

15 i. m.

A fenti statisztikák elemzése rámutat arra, hogy a fogvatartottak milyen alapvető szükségletei nem tudnak kielégülni a jelenlegi végrehajtás során. Itt természetesen nem csak a biztonság és elfogadás elemi szükségletére gondolunk, bár a legmarkánsabban ezen a területen látszik a hiátus. A fiatalok kalandvágya, alkotási igénye, a sikeresség vágya, valamint a kulturált és egészséges életmód kialakítása nem, vagy alig valósul(hat) meg.

A hazai büntetés-végrehajtási intézményrendszer pedagógiai irányultságú változtatási javaslatainak áttekintésekor Vókó György csoportosításából indulunk ki. A szerző szerint a büntetés-végrehajtási intézetekben folytatott nevelési eljárások három területén kell elsődlegesen változtatni. Mindenekelőtt az elítéltek életviszonyainak alakulására kell a legnagyobb hangsúlyt fektetni, azaz a nevelési céloknak a megfelelő irányú hatásokat kell elérniük. A második terület az elítéltek cselekvéseinek szabályozása, azaz olyan tevékenységformák gyakoroltatása, erősítése, vagy éppen ellenkezőleg: háttérbe szorítása, csökkentése, amelyek által lehetőségeket biztosítanak az elvárt kedvező hatás elérésére. A harmadik szempont pedig az elítéltek felfogásának alakítása, amely egyben a legnehezebb is, és amely az értékrend változását, az ismeretek bővítését, a beilleszkedésre irányuló törekvések erősítését tartalmazza.¹⁶

Az európai normák és szabályzók elfogadása

A fenti célok elérése érdekében a hazai büntetés-végrehajtási intézményrendszer gyakorlati fejlesztésének több csomópontját határozhatjuk meg. A legátfogóbb a fogvatartottakkal történő foglalkozások európai sodorvonalba történő beillesztése.

Egyetértve Bökönyi István megállapításával leszögezhetjük, hogy a magyar büntetés-végrehajtás hosszú, kitérőktől sem mentes utat megtéve érkezett el napjainkra egy új fejlődési szakaszhoz.¹⁷ A korábbi időszakoktól eltérően a jelenlegi átalakulás iránya azonban nemzetközi szinten – ha úgy tetszik egyetemesen – determinált. Ez a fejlődési irány legkifejezőbben „európai uniós büntetés-végrehajtásnak nevezhető”.¹⁸ Tudomásul kell vennünk, hogy az európai sodrásból tartósan kimaradni nem lehet, de az biztos, hogy nem érdemes.

A változás – reményeink szerint – azonban nem jelentheti a hagyományok teljes körű feladását, a hazai büntetés-végrehajtás eddig megteremtett értékeinek megtagadását.

További munkánk szabályozásának, szervezeti korszerűsítésének és metodikai gazdagításának megtervezésekor – a rendelkezésünkre álló dokumentumok ismeretében – elsősorban abból kell kiindulnunk, hogy „a büntetés célja a megújulás során továbbra is annak elősegítése marad, hogy az elítélt szabadulása után integrálódjon a társadalomba, és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől. E cél eléréséhez azonban a jelenleginél korszerűbb büntetés-végrehajtási alapelvek, hatékonyabb végrehajtási módszerek és eszközök szükségesek”.¹⁹

16 Vókó Gy. (2006): A magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg–Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 270. p.

17 Bökönyi I. (2004): Előszó. (Kriminálexpo 2003 – „Az uniós csatlakozás büntönügyi kérdései Magyarországon és a többi EU-tagjelölt országban” című nemzetközi konferencia anyagához). Bürtönügyi Szemle, 2004. 1. 2. p.

18 Garami, L. (2003): Az Európa Unió bürtönüggyel kapcsolatos alapelveinek, ajánlásainak érvényesülése a magyar büntetés-végrehajtás rendszerében. BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztálya. Kézirat, 2. p.

A nevelők mint a megújulás kulcsa

Az új tevékenységekörök meghatározását követően még egy jelentős kérdést kell megválaszolnunk: kik irányítsák és koordinálják a fogvatartottakkal kapcsolatos – és tartalmilag immár megújuló – reintegrációs munkát?

A jelenlegi struktúrából kiindulva egyértelműen a nevelői állományt tartjuk képesnek erre, hiszen a nevelők a munkával telt évtizedek során hatalmas pedagógiai tapasztalati anyagot halmoztak fel az elítéltekkel való bánásmód, törődés, támogatás, oktatás során. Tapasztalataikra és pedagógiai beállítottságú szakmai elkötelezettségükre a jövőben is feltétlenül szükség lesz, hiszen „jól képzett, magasan motivált és magabiztos, megbízható, a börtönök mindennapi életét kezelni képes személyzet nélkül az elítélt-osztályozás önmagában nem sokat ér”.²⁰

A megváltozó keretek között a nevelők napi munkavégzése jellegének is törvényszerűen változnia kell. Kívánatos volna, ha a nevelő a jövőben elsősorban mint tevékenység-szervező működne a fogvatartottak között. A sokirányú, esetleg a fogvatartottak érdeklődésével, érdekeivel egybeeső tevékenység számtalan olyan lehetőséget kínál, amelyben a nevelő segítő, támogató, korrigáló, ötletadó, esetleg alkotó együttműködő szerepben jelenik meg az elítéltek között. Ha az elítélt akar, csinál valamit, s ennek során a nevelő segít az elítéltnak a külső, vagy éppen a személyiségében megbúvó akadályok leküzdésében, az más helyzetek során kamatoztatható kapcsolati pluszt eredményezhet.²¹ Ezt a progresszív elképzelést kellene a gyakorlatban „összegyúrni” a szociális munkások tevékenységkörének bizonyos elemeivel.

Differenciáltabb büntetés-végrehajtási intézményrendszer

A hazai büntetés-végrehajtási intézményrendszer fejlesztésének másik iránya egy differenciáltabb büntetés-végrehajtási rendszer létrehozása.

A büntetés-végrehajtás szervezete, intézményrendszere alapvetően kettős céllal működik. A két céltétel;

- a társadalom védelme/megtorlás;
- a reszocializáció/sikeres társadalmi reintegráció.

A céltétel kettőssége történelmileg alakult ki, és hagyományozódott, s ma a büntetés-végrehajtás sajátosságainak egyikét képezi. A két cél feltételezi, kiegészíti egymást, azonban tartalmilag jól elkülöníthető. A társadalom védelme a szankció, az állami reakció büntető része, a „rossz” okozása, annak érdekében, hogy az elkövető érzékelje a társadalom meg- és elítélését, illetve a környezet érzékelje az elítélt cselekedet minden esetben várható megtorlását. A büntetés-végrehajtási fokozatok a jogalkotók szándéka szerint a megtorlás, illetve a reszocializáció arányában térnek el egymástól. Szükséges lenne ezt a konzervatív felfogást felül-

19 Tari F. (2004): A magyar Igazságügyi Minisztérium és az EU-csatlakozás. Börtönügyi Szemle, 2004. I. 17. p.

20 Rentzmann, W. (1993): Alappillérek a modern elítélt-kezelési filozófia fejlődésében: normalizálás, nyitottság, felelősség. BVOP, Budapest (Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár sorozat 1993/1.) 144.p.

21 Hasonló álláspontot képvisel: Módos T. (2003): A reszocializáció módszertana. BVOP, Budapest. Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár sorozat 2003/3.)

vizsgálni, elsősorban abból a szempontból, hogy a végső cél, a szabadságvesztés büntetésre ítéltek sikeres társadalmi adaptációja szempontjából a szigorúbb rezsim generális megtorló dominanciája helyett, differenciált, eredményorientált végrehajtási filozófiát megfogalmazni, mely természetesen nem zárja ki a megtorlást, de helyt ad a reszocializáció eszközzrendszerének minden eddiginél szélesebb körű alkalmazására.²² Véleményünk szerint a fiatalkorúak esetében még karakteresebben kell megjelennie ennek a törekvésnek.

A differenciáltabb intézményrendszer kialakításának nagyon lényeges feltétele a korszerű büntetés-végrehajtási intézetek hálózatának kialakítása. A differenciált elhelyezés, foglalkozás, bánásmód szakmai igény, szervezettebbé, olcsóbbá, hatékonyabbá alakítaná a büntetés-végrehajtást. Oda irányítaná a szükséges szakembereket, erőket, ahol azokra valóban szükség van, s az adott kategóriának megfelelő feladatokra összpontosítana. Nem volna szükség mindenütt mindenre.²³ Elsődleges megoldásként a kisebb létszámú intézetek kialakítása jöhet szóba. Ennek érdekében azonban szakítani kell a tradicionálisan kialakult intézeti képpel. A kisebb intézeteknek két típusát célszerű megkülönböztetni:

a) amikor a létszám csökkentése csak az elhelyezésre van közvetlen hatással. Ebben az esetben a programok alapvetően megegyeznek a jelenleg alkalmazottakkal, de az alacsonyabb létszám (30 – 50 fő) emberi léptékűvé – és ezzel együtt jól átláthatóvá és kontrollálhatóvá – teszi az intézetet. Az ilyen típusú „főök-intézetek” működhetnek önállóan (ilyenkor logisztikai szempontok miatt célszerű egy nagyobb intézet közvetlen közelében létrehozni őket), vagy már meglévő intézetben, de attól – végrehajtási szempontból – teljesen elszeparálva.

b) amikor a kisebb intézetben a jelenlegitől alapvetően eltérő módon szerveződik a program. Az ilyen típusú végrehajtás is több alcsoportokra osztható:

b-1) Nyitott intézet

Mivel a fiatalkorú fogvatartottaknak valamivel több mint a fele (174 fő = 51%)²⁴ fogház fokozatú, ezért nagy bizonyossággal kijelenthető, hogy közülük – megfelelően kidolgozott rizikóelemzéssel – kiválasztható 20–40 olyan együttműködésre kész fiatal, akiket a jelenlegitől teljesen eltérő körülmények között is fogva lehetne tartani. Számukra kialakítható egy olyan könnyűszerkezetes, vagy az uszodai sátrakhoz hasonló „mini” intézet, amelyben olyan koncentrált programokat lehet szervezni, amelyek több szálon kötődnek (külső iskola, képző- és munkahely igénybevétele) a külvilághoz.

b-2) Speciális szükségletekre építő intézet(hálózat)

Egy-egy kisebb intézet (alegység) meghatározott fogvatartotti szükségletek (agresszió, szexuális problémák, tanulási nehézségek, kognitív problémák, kábítószerfüggők, áldozattá vált fogvatartottak stb.) kielégítésére jön létre. A fiatalkorú fogvatartottak központi (vagy közpon-

22 Módos T. (2005): Rezsím intenzitás/modalitás és fogvatartotti viselkedés összefüggéseinek empirikus vizsgálata – Informális rezsim-jellemzők. Kézirat.

23 Módos T. (2001): Minőségbiztosítás. (Nem csodaszer, de számtalan félreértést tisztáz). Börtönügyi Szemle, 2001. 2. 39-54. p.

24 A jogerős fiatalkorú elítéltek fokozat szerinti összetétele – a 2008. szeptember 11-i állapotnak megfelelően – a következőképpen alakult: fogházas 174 fő, börtönfokozatú 166 fő, összesen 340 fő. [Adatszolgáltató: BVOP]

tosított) kivizsgálását követően felállítanak egy szükségleti hierarchiát, amely meghatározza, hogy mely intézetekbe és milyen sorrendben kerül az elítélt. Először abba, amelyik az adott fogvatartott első számú problémájára specializálódott. A program elvégzése után a fiatalokú átszállításra kerül abba az intézetbe, amelyik a 2. szükségletének felel meg, majd így tovább, egészen a szabadulásig.

Az ilyen intézetek (alegységek) kialakításának több előnye is van: nem kell minden terület szakemberét minden intézetben biztosítani; a fogvatartottak többé-kevésbé homogén csoportja gyűlik össze egy-egy helyen, tehát a biztonsági feltételek is jelentősen eltérhetnek egymástól; a fogvatartottak újabb és újabb átszállítása, illetve mozgatása megelőzi a gengesedést. Megoldhatóan látszik a specializálódás, a különleges szükségletek professzionális kezelése feltételeinek megteremtése. A szakemberek belső továbbképzése jól lokalizálható.

Relatív határozatlan időtartamú szabadságvesztés büntetés

Szakmai véleményünk szerint ez a végrehajtási módozat áttörést hozhat a fiatalokú végrehajtásában.

A relatív határozatlan időtartamú szabadságvesztés-büntetés nem ismeretlen a nemzetközi gyakorlatban,²⁵ bár Európában – tiszta formájában – nem honosodott meg.

Az általunk javasolt – számos elemében teljesen új – végrehajtási formának az a lényege, hogy a fogvatartott a magatartása, az egyéni teljesítménye és sikeressége alapján érdemelheti ki a korábbi szabadulás lehetőségét. A fogvatartottak havonta jelennek meg egy szakemberekből álló értékelő bizottság előtt, ahol szembesítik őket az előző időszak történéseivel, értékelik az előrehaladásukat, és az elkövetkező hónapra feladatokat szabnak meg számukra. Ez a bizottság helyezheti a fogvatartottat magasabb osztályba, illetve kezdeményezheti a büntetés-végrehajtási bírónál a korábbi szabadítást – vagy szélsőséges esetben rendelkezhet a programból történő kizárásról.

A rendszer azért valósít meg relatív határozatlan idejű büntetést, mert a programba beutaltak maximálisan letöltendő ideje 1 év. Ennél hosszabb ideig ebben az intézetben (vagy alegységben) a fiatal nem tartózkodhat. Ha az elítélt teljesítménye átlagos, ha nem törekszik maximális sikerességre, akkor az egy év teljes letöltését követően szabadulhat (általában feltételes kedvezménnyel). Ha a fiatal szembehelyezkedik az intézet rendjével, súlyosan megsérti a szabályokat, vagy szándékosan alulteljesít, akkor azonnal kiemelhető a programból és átszállítható egy „klasszikus” fiatalokú intézetébe, ahol le kell töltenie az alapítéletének (ami természetesen lehet 1 évnél hosszabb) hátralévő idejét.

Pedagógiai szempontból a program legfontosabb része, hogy az előrehaladás lehetősége teljes egészében a fiatalokú kezében van. A szabályok tiszták és egyértelműek, az elérhető kedvezmények rendszere részletesen kidolgozott és mindenki számára ismert. Az eredményes végrehajtáshoz nélkülözhetetlen együttműködési szándék szinte automatikusan kialakul, hiszen a fiatalok pontosan tudják, hogy mit várnak el tőlük, tudják, hogy egy adott teljesítménynek mi a jutalma – vagy adott esetben a negatív következménye. A személyiségben karakteresen megjelenő szükség-

25 Lásd Hong-Kong. – Ruzsonyi P (2002): Karakteresen eltérő kezelési formák a fiatalokú fogvatartottak körében. *Börtönügyi Szemle*, 2002. 2. 23-52. p.

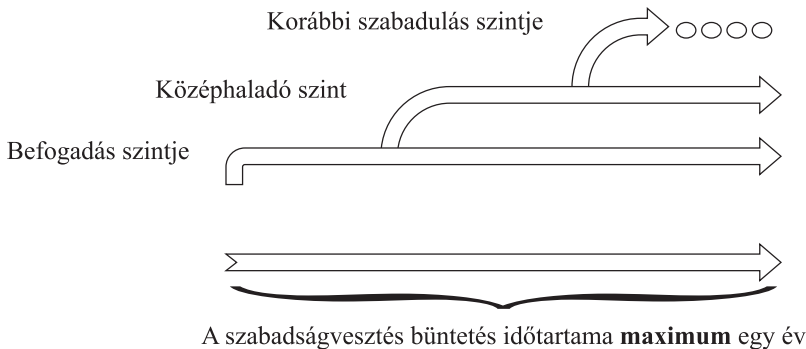
letek közül az elismertség–sikeresség és a biztonság–elfogadás szükséglete kielégül, illetve meg-erősödik. Önértékelésük realisan fejlődhet. *(Lásd a 2. számú ábrát!)*

A folyamat lényege, hogy minden újonnan érkező fiatalokú elítélt a „befogadás szintjén” kezdi meg a szabadságvesztés büntetésének letöltését. A havi rendszerességű értékelés alapján pontosan meghatározhatják helyüket, visszajelzést kapnak a teljesítményük és magatartásuk megítéléséről.

A „középhaladó” szintre 5–6 hónapnyi kifogástalan magatartás és kiemelkedő teljesítmény után lehet felkerülni. A mindennapi intézeti élet tekintetében nincs különbség a szintek között. Az egyetlen különbség, hogy a fiatal egy lépéssel közelebb kerül a korábbi szabadulás esélyéhez. Ezen a szinten is havonta kap értékelő visszajelzést és feladatmeghatározást a fogvatartott. A kidolgozott – és minden vonatkozásában nyilvános – ér-

2. sz. ábra

Relatív határozatlan időtartamú szabadságvesztés büntetés

tékelési szempontoknak megfelelően 2–3 hónap elteltével mozdulhat feljebb a fiatal. A harmadik és egyben a legmagasabb szint a „korábbi szabadulás szintje”. Az itt letöltendő időmennyiség megint kizárólag a fiatalokú teljesítményén múlik, azonban célszerű 1–2 hónapig várni a feltételes szabadítással. Az értékelő bizottság (amelynek a harmadik szinten már tagja a büntetés-végrehajtási bíró) ezen a szinten is havonta ülészik, és dönt a fiatalokú visszatartásáról, illetve korábbi szabadításáról.

„Önkéntes” csatlakozás a programhoz

Elképzelésünk szerint ez a forma alternatív módon is bevezethető. Ez azt jelenti, hogy a bíró egy 1 évet elérő, de 1,5–2 évnél nem hosszabb ítélet alternatívájaként kínálja fel az olyan elítéltnak a programhoz történő csatlakozást, aki nem erőszakos cselekményt követett el. Ebben az esetben a tét – a korábbi szabadulás esélye – még nagyobb, tehát a fog-

vatartott együttműködése, maximális erő kifejtése és minden vonatkozásban szabálykövető magatartása joggal elvárható, és nagy bizonyossággal feltételezhető.

„PRÓBA” program

Az alapprogramnak további módosulása lehet egy PROgresszív Büntetési Alternatíva (PRÓBA) fantázianevű program. Az elérhető kedvezmények megegyeznek a korábbiakban leírtakkal, a lényegi eltérés a programkomponensek között található. Olyan nevelési programokat kell kialakítani, amely a tanulás, a lelki gondozás és a munkavégzés mellett kihívás jellegű feladatokat is jelentős mennyiségben foglalnak magukban. Az élet valamennyi aspektusa versenyzési formában, a legtöbbször csoportos keretek között valósul meg. Ezzel a didaktikai eljárással biztosítható az azonnali visszajelzés, a siker és a kudarc intenzív – és szociális keretek közé szorított – megélése. Az életkornak adekvát programok hozzájárulnak az önismeret fejlődéséhez, az önbizalom növeléséhez. A maximális teljesítmény igénye, a csapatszellem kialakítása és az állandóan változó jellegű (ügyességet, gyorsaságot, erőt, intelligenciát, szerepazonosulást igénylő) feladatok időről időre más-más tulajdonságot kívánnak meg, és preferálnak, így az egyén csoporton belüli fontossága folyamatosan változik.

Összegzés

Reményeink szerint dolgozatunkban sikerült megtalálnunk az elmélet és a gyakorlat megfelelő egyensúlyát. A definícióalkotást, a neveléseméleti okfejtést elengedhetetlenül fontosnak tartjuk az egységes értelmezés érdekében. Bízunk benne, hogy a statisztikai elemzés bizonyította a jelenlegi helyzet tarthatatlanságát, a felsorolt megoldási javaslatok pedig inspirálóan hatnak a szakmára.

Szakmai meggyőződésünk, hogy a fentebb felvázolt elképzelések a reintegrációt középpontba állító korrekciós munkát szolgálják. Ezek pedagógiai jellege a fiatalok nevelésében érvényesül a legmarkánsabban, hiszen „az ilyen korban lévő elítéltek személyisége még nem kiforrott. Most vannak a felnőtté válás időszakában. Azért, mert személyiségük még átalakulóban van, náluk lehet a legtöbb esély arra, hogy szakszerű nevelői beavatkozással kihasználjuk ezt az utolsó lehetőséget, és fejlődésüknek pozitív irányt szabjunk”.²⁶ Az energiák koncentrálásának szükségességét tekintve álláspontunk megegyezik Vincze Tamás véleményével, miszerint a „fiatalok bűnelkövetők nevelésében nagyobb eredményekre számíthatunk, mint a felnőtt korúaknál, ezért erre a területre nagyobb erőket kell összpontosítani”.²⁷ Lukács Tibor szerint is az első büntényesekre és a fiatalok elkövetőkre kell gondolnunk, amikor a büntetési rendszert, illetve a kezelési, nevelési eljárásokat tovább fejlesztjük.²⁸

Véleményünk és szakmai tapasztalatunk szerint a nevelés ilyen típusú megközelítésének a fiatalok bűnelkövetők esetében van létjogosultsága, mert ez az a kör, ahol a tényleges pedagógiai ráhatás eséllyel kecsegtet.

Az új végrehajtási típusok kialakításához olyan látásmódra – és még inkább szakmai érvrendszerre – van szükség, amely képes integrálni a büntetés-végrehajtási intézetekben

26 Garami L. (1978): *Fiatalok elítéltek differenciálásának szempontjai*. Kézirat, BVOP archívum. 2. p.

a pedagógiai módszerek alkalmazását a fogvatartottak és a környezetük közötti konfliktusok megoldására irányuló szociális és pszichológiai módszerek alkalmazásával, az önálló és konstruktív életvezetés kialakításával, továbbá az általános és szakképzéssel, valamint a legkülönbébb társadalmi szervezetek bevonásával.

27 Vincze Tamás (1989): A büntetés-végrehajtási intézet speciális feladatai. In: Büntetés-végrehajtási pedagógia. Szerk. Vörös Ferenc. RTF Büntetés-végrehajtási Tanszék, Budapest. 345-368. p.

28 Lukács T. (1979): Feljegyzések az élők házáról. Gondolat, Budapest

1. sz. melléklet

A fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekményei

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		Összes								
	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%							
Emberölés	–	–	–	–	1	–	–	–	1	100	–	–	2	1	50						
Emberölési kísérlet	–	–	–	–	–	–	2	1	50	2	–	–	4	2	50						
Kényszerítés	43	13	30	64	24	38	14	73	21	27	63	17	27	59	13	22	360	96	27		
Szemérem elleni erőszak	31	14	45	27	11	41	29	16	55	15	12	80	39	20	51	30	12	40	171	85	50
Súlyos testi sértés	64	8	13	56	5	9	53	6	11	50	7	14	47	11	23	71	11	15	341	48	14
Rablás	4	1	25	7	2	29	22	3	14	7	1	14	20	3	15	11	1	9	71	11	15
Összesen	142	36	25	154	42	27	163	33	20	147	42	29	172	53	31	171	37	22	949	243	26

2. sz. melléklet

A fogvatartottak körében elkövetett öngyilkosságok és öngyilkossági kísérletek alakulása

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		Összes				
	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%			
Öngyilkosság	9	–	6	–	3	–	5	1	20	5	–	–	5	–	33	1	3
Öngyilkossági kísérlet	5	–	8	2	25	10	–	8	–	7	2	29	6	–	44	4	11
Összesen	14	–	14	2	14	13	–	13	1	8	12	2	15	11	77	5	6

3. sz. melléklet

A hivatalos személy elleni erőszak alakulása

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		Összes							
	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%						
Hivatalos személy elleni erőszak	30	–	49	2	4	43	2	5	48	1	2	58	2	3	44	4	9	272	11	4